

2. Learn to Discern in Schools. URL.: https://www.ifes.org/sites/default/files/irex_vogt_presentation_learn_to_discern_in_schools_may_2019.pdf

3. Evaluation of Students' Ability to Detect Disinformation After Learning Media Literacy Techniques in School. URL.: <https://www.irex.org/resource/evaluation-students-ability-detect-disinformation-after-learning-media-literacy-techniques>

Ремех Тетяна,
к. пед. н., завідувачка відділу суспільствознавчої освіти Інституту педагогіки НАПН України, Україна

УЧНІВСЬКІ ДЕБАТИ ЗА КОРДОНОМ ТА В УКРАЇНІ: ПОРІВНЯЛЬНИЙ АНАЛІЗ

Дискусії та дебати активно увійшли в суспільне життя, ставши невід'ємною частиною не лише політичної сфери. Як цивілізована форма спору дебати через взаємодію й співпрацю людей та їхніх спільнот просувають і зміцнюють демократію, утверджують демократичні цінності, сприяють розв'язанню суспільних проблем. У цьому цінність дебатів та їх значущість для людини, спільнот і суспільства в цілому.

Метою нашої розвідки є дослідження підходів до використання дебатів у навчанні старшокласників. Дослідження ґрунтується на загальному аналізі результатів проєкту IDEA NL «Від вимірювання до навчання: оцінка впливу дебатів на критичне мислення та демократичні цінності», розгляді особливостей дебатного руху в Україні, власному досвіді організації дебатів та кількарічної участі в дебатному турнірі Dnipro Open в якості експерта.

З'ясовано, що дебати популярні серед студентів та учнів: в багатьох країнах проходять шкільні та студентські турніри, міжнародні чемпіонати, діють дебатні організації; дебатний рух підтримують національні уряди, громадські й міжнародні організації. Однак тривалий час студентські та учнівські дебати розглядали виключно як інтелектуальні змагання, що, на нашу думку, применшувало їх освітні можливості.

Виявлено, що єдине узгоджене трактування терміна *дебати* відсутнє. У науково-методичній літературі зустрічаємо різні визначення дебатів в освіті: метод навчання, навчальний інструмент,

стратегія навчання, гра «Дебати», педагогічна технологія, освіта через дебати, дебатна освіта тощо.

У наукових і методичних працях поширена думка про те, що дебати – це освітня технологія у формі інтелектуально-риторичної гри. Низка дослідників розглядає дебати і як навчальний інструмент досягнення певних освітніх цілей як-от розвиток критичного мислення, комунікативних і мовленнєвих навичок учнів, формування вмінь досліджувати проблеми і співпрацювати в їх розв'язанні тощо. Інші дослідники (в тому числі й вітчизняні) обґрунтовують думку, що дебати є інноваційною педагогічною технологією й наголошують на потенціалі дебатів для формування й розвитку компетентностей учнів. Встановлено, що такий підхід до дебатів поступово стає домінантним у науково-методичній літературі останніх років.

Дебати є ефективною педагогічною технологією, якою послуговуються учні й учителі на уроках із різних предметів, де зміст навчання потребує обговорення суперечливих тем. Застосування дебатів сприяє розвитку в учнів умінь аргументованої дискусії через глибоке дослідження ними навчальної інформації. У дебатах учні навчаються основних правил логіки і риторики, вмінню логічно, аргументовано й доказово відстоювати власну позицію, розвивають навички публічного виступу, вміння працювати в команді, формують громадянську позицію, проявляють толерантність та сприйняття різноманітності. Встановлено, що дебати розвивають готовність і здатність учнів до ефективних дій у різних навчальних і життєвих ситуаціях (реалізація проєктів, проведення переговорів, розв'язання конфліктів, працевлаштування, укладання угод тощо). Відтак набуті в дебатах вміння й навички є важливими для професійної й громадської діяльності, життя людини в цілому.

Те, що застосування дебатів в освітньому процесі підвищує його ефективність й наближає навчання до реального життя, підтверджують результати проєкту «Від вимірювання до навчання: оцінка впливу дебатів на критичне мислення та демократичні цінності», який був реалізований IDEA NL (International Debate Education Organization) за підтримки фонду Erasmus Plus Youth. Мета проєкту – з'ясування впливу освіти через дебати на загальну освіту в середніх школах 8 європейських країн: Нідерланди (IDEA NL), Чехія (ADK), Румунія (ARDOR), Словаччина (SDA), Естонія (EDS), Литва (EDC), Латвії (DC), Македонія (YEF).

Фокусом дослідження стало те, що навчання дебатів через уроки або заняття в клубах призводить до зростання рівня критичного мислення та прихильності до демократичних цінностей учнів. Ґрунтуючись на опрацюванні відповідей 1390 респондентів, з'ясовано, що освіта через дебати сприяє академічній успішності, становленню громадянської позиції та прояву громадянської активності тих, хто до неї залучений, розвиває впевненість, критичне мислення, навички публічного виступу, зміцнює довіру.

Отримані в ході проекту результати засвідчили, що дебатна освіта для певної групи учнів, організована у клубах чи на заняттях протягом кількох місяців, впливає на їхній розвиток. Така освіта забезпечує суттєві й вимірювані результати для молоді щодо формулювання думки, публічних виступів, критичного мислення, успішності в навчанні. Практикуючи аргументацію в різних умовах та рольових моделях, у взаємодії з різними думками, учні краще усвідомлюють власну точку зору, точніше формулюють і висловлюють її, більш відкрито реагують на думки інших, краще розуміють політику та новини. Таким чином встановлено, що освіта через дебати виступає ефективним інструментом для набуття учнями навичок, затребуваних у ХХІ столітті. Відтак вона має бути імplementована в навчальні програми та запроваджена в освітній процес освітніх закладів.

З'ясовано, що дебати як окремий предмет/факультатив чи частина курсу з комунікації/ораторського мистецтва впроваджено в програми освітніх закладів США, Канади, Великої Британії, інших країн Європи та Азії. Ми суголосні з думкою Ненсі Клакстон, що дебати – це не лише освітня методологія, а й невід'ємна частина демократичних інститутів: практика дебатів чинить вплив на розвиток умінь особистості, необхідних для життя в демократичному суспільстві.

Виявлено, що перші дебатні клуби в Україні були створені в середині 90-х років ХХ ст. Спочатку ці дебатні осередки діяли під егідою громадської організації «Інститут Відкритого суспільства», потім вони стали самостійними, а з часом більшість із них припинила існування. У цей період дебати залишалися переважно формою позаурочної діяльності окремих закладів середньої та вищої освіти.

Нова хвиля дебатного руху пов'язана з появою в 2002 році в громадському просторі України благодійної організації «Вчителі за

демократію та партнерство» (м. Київ). Ця громадська організація організувала й проводила дебатні турніри для учнів у різних регіонах України, а також запровадила тренінгове навчання вчителів технології дебатів. Випускники дебатних проєктів і програм надалі впроваджували дебати в студентському середовищі через створення клубів, проведення змагань, турнірів тощо («Дебатна академія», «Федерація дебатів України»).

Естафету популяризації дебатного руху в Україні та поширення шкільних дебатів перейняла заснована в 2010 році громадська організація «Нове бачення» (м. Дніпро), яка є членом згадуваної вище IDEA NL. Активна діяльність названої громадської організації протягом 10 років сприяла залученню до дебатного руху все більшої кількості освітніх закладів.

«Нове бачення» організує й проводить дебатні турніри, фестивалі дебатних клубів, реалізує проєкти (в тому числі й грантові), спрямовані на впровадження в освітній процес дебатів як ефективної технології формування й розвитку компетентностей учнів. Одним із важливих напрямків діяльності громадської організації в цій сфері є підготовка дебатних суддів, навчання тренерів дебатних команд та керівників дебатних клубів.

Найбільш успішним і значимим заходом, що організує й проводить «Нове бачення», на нашу думку, є відкритий дебатний турнір Dnipro Open, який дванадцять років збирає дебатні команди України та країн зарубіжжя.

Цьогоріч XII міжнародний дебатний турнір Dnipro Open проходив 21–23 лютого за підтримки Дніпропетровської облдержадміністрації, Фонду сприяння демократії Посольства США в Україні в рамках проєкту «Публічні дебати для лідерів громад». Випробувати силу мистецтва обміну думками зібралося 50 команд (260 учасників) із міст Києва, Дніпра, Львова, Тернополя, Кривого Рогу, Черкас, Бердянська, Запоріжжя, містечок Карлівка, Горішні Плавні. Тематика, що обговорювалася, стосувалася медіаграмотності, соціальних мереж, політичної реклами та маніпуляцій.

Дебатний турнір проходив у трьох треках: для учнів 7–9 класів у форматі ціннісних дебатів Карла Поппера, україномовний трек із тем: «Соціальні мережі сприяють медіаграмотності»; «Медіаграмотність має бути обов'язковим предметом у школі»; для учнів 9–11 класів у Всесвітньому форматі шкільних дебатів: україномовний трек із тем:

«Пропаганда для захисту національних інтересів виправдана»; «Політична реклама маніпулює свідомістю громадян» та англomовний трек із тем: «Propaganda for protection of national interests is justified»; «Political advertising manipulates public awareness».

У ході турніру крім власне дебатів були проведені квест для учнів із медіаграмотності; круглий стіл для тренерів дебатних команд з інноваційних методів навчання; майстерні експертів із дебатних, комунікаційних, тьюторських технологій та критичного мислення; суддівські майстерні. Аналіз опитування учасників дебатного турніру (дебатерів, суддів, тренерів) дає підстави схарактеризувати дебати як технологію, що навчає мислити інакше, дивитись на проблеми з різних кутів зору, шукати, спираючись на глибокий аналіз інформації з різних джерел, шляхи їх розв'язання. Крім того, дебатуючи, учні вдосконалюють навички слухати й чути одне одного, ставити запитання, відповідати чітко, оперуючи дефініціями й фактами.

Однак сьогодні в українському освітньому просторі переважає застосування дебатів у позаурочній діяльності як інтелектуально-риторичної гри у формі дебатних турнірів і фестивалів. Використання дебатів в навчанні учнів зустрічається рідко. На нашу думку, основними причинами є те, що вони потребують часового ресурсу, певних зусиль вчителя та учнів, їхньої спеціальної підготовки тощо.

Зарубіжний досвід запровадження дебатів у закладах освіти, узагальнені результати проєкту IDEA NL «Від вимірювання до навчання: оцінка впливу дебатів на критичне мислення та демократичні цінності» переконливо доводять, що сьогодні слід подивитися на освітні можливості дебатів інакше: сприймати їх не лише як інтелектуальні змагання, а як освітню технологію, яка сприяє розвитку ключових компетентностей учнів та надважливих для життя в сучасному світі навичок.

Подальшого дослідження й узагальнення потребують такі аспекти цієї проблеми як застосування дебатів на уроках із різних предметів для узагальнення й систематизації знань, удосконалення вмінь і навичок учнів; підготовка вчителів до впровадження дебатів в освітній процес; методичне забезпечення застосування технології дебатів на уроках тощо.

Список використаних джерел

1. Навчання демократії через дебати: навчально-методичний посібник / уп. О. В. Зима, Т. О. Ремех. Київ: Літера ЛТД. 2015. 104 с.

2. Anne Valkering, Miroslav Netcok, George Matu et al. From Measuring to Learning. Evaluating the impact debate on critical thinking and democratic values. 2015–2017. 228 p.
3. Claxton, Nancy E. Using deliberative techniques in the English as a foreign language classroom: a manual for teachers of advanced level students. New York, NY: IDEA, 2008. P. 1–180.
4. URL: <https://idebate.org/news/idea-nl-launches-study-impact-debate-education>
5. URL: <https://www.newvision.org.ua/about>

Рябошапка Ольга,
*к. пед. н., старший викладач кафедри психології та педагогіки
розвитку дитини Уманського державного педагогічного
університету імені Павла Тичини, Україна*

ПСИХОЛОГО-ПЕДАГОГІЧНІ ОСОБЛИВОСТІ ПІДГОТОВКИ ВЧИТЕЛІВ ДО ГУМАНІЗАЦІЇ ОСВІТНЬОГО ПРОЦЕСУ

Реформування сучасної освіти потребує змін у підготовці майбутніх педагогічних працівників. Нова українська школа чекає на нове покоління вчителів-інноваторів. Виникає потреба у зміні основної мети педагогічної освіти: пріоритету набувають особистісні якості педагога, його людські якості та відношення до майбутньої професії. Тому досить актуальним постає питання якісної підготовки студентів в умовах педагогічного коледжу.

На думку О. М. Пехоти, в основі гуманізації освітнього процесу, загалом, та професійної підготовки майбутнього педагога, зокрема, є активна позиція студента у його становленні як особистості та педагога, закладанні відповідних якостей та збільшення суб'єктивних функцій [4].

Тому проблема оптимізації процесу гуманізації професійного становлення майбутнього педагога в умовах здобуття вищої педагогічної освіти представляється нам досить актуальною.

Проблема гуманізації освітнього процесу була повсякчас актуальною, але найбільшого попиту отримала у часи становлення незалежної Української держави та реформування освіти. Тому найбільший інтерес для нас становлять роботи Є. Барбіної, В. Бутенко, С. Гончаренка, М. Євтуха, І. Кіреєвої, Л. Кондрашової, В. Кушніра; А. Лігоцького, О. Листопада, Ю. Мальованого, Д. Пащенко, О. Пехоти, В. Пікельної, О. Савченко, В. Семиченко,